

iskovanja v letih pred drugo svetovno vojno in po njej — slovenskega alpskega sveta, Štajerske, Posavske Slovenije pa Jugoslavije. Prevodi v tuje jezike, posebej študij o obmejnih problemih, ki so bili jubilanču tesno pri srcu, razprodane knjige in druge izdaje, vse to priča, da je Melikovo delo sprejela javnost z obema rokama. Lahko razumljiv jezik napravlja ta dela popularna in uporabna za preprostega človeka. Prav tako pa tudi za

šolnika, ki rabi zaokroženo znanje o pokrajinah. Tak značaj in obsežnost dela stavljata Melikove knjige med osnove strokovnih knjižnic o Sloveniji in Jugoslaviji. Se več. Melik nam ni več samo ime pisca, temveč tudi pojem za vsestransko delovno marljivost.

Jubilantu želimo, da bi zdrav izpolnil svoj delovni program in z njim obogatil slovensko geografijo z novimi deli in dognanji.

Ivan Gams

Dolenjsko-belokranjski številki za uvod

Ali ne bi bilo dovolj, če bi v uvoda zapisali: „Dolenjski številki za uvod?“ Saj imajo mnogi za Dolenjce vse, ki prihajajo po dolenjski cesti in železnici, vse, ki so iz dolenjih krajev, gledano s stališča Ljubljane.

Kakor se geografi radi naslonimo na ljudsko gledanje in imena, tako nam mora biti tu žal, da smo predolgo capljali za njim in da nismo storili kaj več, da bi ga spremenili. Saj tako mišljenje zamikuje dejstvo, da je Bela Krajina ena najbolj samosvojih slovenskih pokrajin. Poglejmo samo njeno novejšo zgodovino. V slovensko narodno skupnost jo je pripeljalo srednjeveško kolonizacijsko prodiranje na jugovzhod. Predstavljajmo si njen položaj od visokega srednjega veka dalje. Na zahodu je mejila na gorati in nepregledno gozdnati Kočevski kras in na tuje, nemško-kočevsko ljudstvo. Na Gorjancih je mejila in še meji na Uskoke iz balkanskih dežel in le ozek koridor med Gorjanci in Rogom — se danes bi zaslužil ime Belokranjska vrata — je povezoval Belo Krajino z Dolenjci in ostalimi Slovenci. In še ta koridor vodi preko goratega sveta, medtem ko je široka meja proti Hrvatski ob Kolpi odprta in lahko prehodna. In preko nje so se vsipali priseljenci iz vedno nemirnih balkanskih dežel, medtem ko je prihajal od severozahoda le kolonizator. vojak, uradnik. Toda kljub temu je Bela Krajina postala in trdno ostala slovenska dežela. Dala je naši kulturni zakladnici, še posebej z Zupančičem, bogat prispevek, med narodno osvobodilno vojno pa je bila slovenski Piemont.

Ob Beli Krajini se veselimo naše etnične moči, tako kot smo žalostni izgube narodnostnega ozemlja ob naši severni meji. Veselimo se, ko vidimo, kako je čas rušil in porušil naravne in umetne pregrade med Belo Krajino in ostalo Slovenijo. Umetne z odhodom nemških Kočevarjev, naravne z razvojem motorizacije, ki se v nasprotju z železnico ne straši gorskih klancev in serpentin.

Ko govorimo o obsegu Dolenjske, radi pozabljamo, da lahko to ime pojmuje kot ljudsko, zgodovinsko in geografsko ime. Koliko ozemlja naj obseže geografsko pojmovano ime? Tudi Kočevsko, Ribniško, Velikolaško, Dobropolje? To je gorati kraški svet, ki so ga v 18. stoletju iz drege priključili k novomeškemu glavarstvu, rekli

bi, da zato, da bi danes spravili v zadrego domačina iz teh krajev, ko ga vprašamo, ali je Dolenjec, in če ni, kaj je potem, saj ni Notrainjec. Tudi v teh krajih je namreč tako kot za Gorenjca, dolenji, nižji svet spodaj ob Krki, Temenici in Mirni. In kje je severna meja Dolenjske? Ah so kraji na desni strani Save, v tako imenovanem Posavju med Zalogom in Brežicami že ali še na Dolenjskem? In Grosupeljska pokrajina? Ali se naj tu geografi naslonimo na ljudsko mišljenje in pritrldimo? Ali se rajši postavimo na lastne noge in rečemo, da ti kraji niso dolenjski, ker nimajo dolenjske tipičnosti? Kaj pa je pravzaprav dolenjska tipičnost? Vinorodno gričevje in hribovje z zidanicami, kot ga srečujemo na obeh straneh Mirenske doline? Ali morda valovita, z rdečo prstjo zalita pokrajina z naplavnimi polji in travniki ob kraških ponikalnicah, kot je vidimo skozi okno dolenjskega vlaka ali avtobusa? Kaj pa ravno Krško polje in gozdnati Gorjanci, ali ti niso na Dolenjskem?

Čim bolj iščemo dolenjsko tipičnost, tem bolj uvide varno, da je ni. Se bolj kot za slovensko zemljo v celoti velja za Dolenjsko, da je prehodnost najbolj tipična poteza, v našem primeru prehodnost panonskih, alpskih in kraških pokrajinskih elementov. Kdor pozna Dolenjsko poblize, mu je njeno ime bolj pojem prehodnosti in gospodarske zaostalosti kot ime za pokrajinsko zaključeno enoto.

Da, pojem gospodarske zaostalosti. O njej so potrošili že veliko besed in črnila. V osnovi pa je stvar kaj preprosta. Dolenjska in Bela Krajina sta zaostali za naprednejšimi slovenskimi pokrajinami zato, ker sta zaostali v industrializaciji, saj je z vsakim dnem bolj očitno, da je pri nas stopnja agrarnosti tudi stopnja gospodarske zaostalosti. Ko te zveze še ni bilo, obe deželi — ime dežela jima mnogo bolj pristoji kot pokrajina — nista bili v zaostanku, prej pred drugimi slovenskimi deželami. Njuni pestri kmetijski pridelki so si Utirali z uspehom pot na tuja tržišča, bili so osnova zelo številnim gradovom in preko dolenjskega dela Kranjske so vodile živahne prometne poti na vse strani. Celo plejado kulturnih tvorcev, ki jih je dala slovenskemu narodu Jugovzhodna Slovenija — žal ta izraz tako počasi izpodriva pri

ljudeh imie Dolenjska za vse ozemlje med zgornjo Kolpo in Savo — od Trubarja preko Levstika do Zupalnčiča isi lahko razlagamo tudi e tega vidika.

Posplošena trdittev, da je pri nas stopinja agrarnosti tudi stopnja gospodarske zaostalosti, je bila zapisana v letu 1959. Verjetno bo ta trditev čez nekaj desetletij ob veljavo. Zakaj tudi pri nas se je začela intenzifikacija kmetijske proizvodnje in za to ima Dolenjska nedvomno dobre naravne pogoje. Eo bo odpravljena velika razlika v produktivnosti pri kmetijskih in nekmetijskih gospodarskih panogah, bo splahnela tudi dolenjska in belokranjska zaostalost. In tedaj Dolenjska in Bela Krajina v razvitejše slovenske dežele ne bosta več izvažali predvsem delovne sile, ampak pridelke in izdelke. Upamo in želimo, da bi bilo to kmalu.

Tako kot pri rasti novejšega gospodarstva sta Dolenjska in Bela Krajina zaostajali tudi v razvoju slovenske geografije. Tudi v naši stroki sta robini, zaostali deželi, ki jima je v največjem strokovnem slovstvu posvečenih malo razprav. Tudi v Geografskem obzorniku. Ta je premogel en isam članek doslej o Novomeški kotlini in nje|nem obrobju v prvi številki letnika 1957.

Slovenski geografi smo ob povojnih zborovanjih z intenzivnejšim raziskovanjem in ogledom pokrajin spoznavali en slovenski predel za dru-

gim. V letu 1960 sta prišli na vrsto Dolenjska in Bela Krajina. Ge hočemo ostati zvesti tradiciji, nas čaka tu še posebno veliko dela, preden bomo spoznali podrobno strukturo krajev in preden bomo osvetlili pomen tega ozemlja za našo domovino. Nekaj kamnov za zgradbo, ki se imenuje boljše poznavanje Dolenjske in Bele Krajine, je že položenih. V letu 1954 je bilo v novomeški pokrajini ekipno geografsko raziskovanje in upamo, da bodo njegovi rezultati kmalu objavljeni. Leta 1959 je izšla Melikova Posavska Slovenija. Za novomeški seminar v letu 1960 so v teku nekatere drobne krajevne študije. Tudi te bodo primaknile nove kamne. Ko bodo v tej reviji objavljeni še referati s seminarja — in to je naš ngmen — bo delno zmanjšalna zadrega šolnikov, ki morajo vedožejnji mladini posredovati znanje o tem, kaj je na slovenskem ozemlju med zgornjo Kolpo in Savo. Med referati je tudi ta o Novem mestu, o katerem zato v tej številki ni govora.

Ciljem novomeškega seminarja jslovenskih geografov služi tudi ta dolenjsko-belokranjska številka, ki obnavlja problematiko tega ozemlja i: i prinaša nekaj krajših člankov o poedinih geografsko pomembnih krajih in pojavih. Želimo, da bi dali z njo nove pobude za novo delo. Dokažimo, da nam je avtomobilska cesta v resnici približala Dolenjsko.

Andrej Briški

Gospodarsko-geografski pregled novomeškega okraja

Novomeški okraj s površino 2567 km² vključuje prirodno zelo različna področja na meji alpskega in dinarskega sveta. V Krški kotlini, kt je osrednji del tega okraja, se stika predalpski svet z dinarskim, pretežno kraškim področjem ter s panonskimi in subpanonskimi predeli. Ob njej se dvigajo na zahodni in južni strani dinarske planote, na jugovzhodu predstavljajo ostro pregrado proti Karlovški nižini Gorjanci, na severu sega do nje predalpsko Posavsko hribovje, njen vzhodni del pa je ob Savi odprt proti hrvatski Posavini.

Ze v Krški kotlini sami so precejšnje razlike. V njenem jugozahodnem delu, to je v novomeški okolici, prevladuje gričevnata pokrajina, srednji in vzhodni del pa imata ravninski značaj. Novomeška kotlina pripada upravno občini Novo mesto, ki zavzema tudi del nižinskega sveta med Skocjanom in Šentjernejem ter spodnji del Temeniške doline. Osredje Krške kotline in Krška ravan z obrobniimi terciarnimi goricami in Krško hribovje pripadajo občini Videm-Krško, medtem ko pripada Brežiška ravan z Bizeljskimi in Sevniskimi goricami občini Brežice.

Zahodno in severozahodno od Novega mesta prevladuje kraški svet. Na obeh straneh Zgornje Krke se razprostira Suha Krajina, ki ima površje razjedemo z raznovrstnimi kraškimi oblikami.

Upravno je vključena v občino Žužemberk. Vzporredno z dolino zgornje Krke poteka v dinarski smeri tudi dolina Temenice, preko katere vodi najpomembnejša prometna zveza med Ljubljansko in Novomeško kotlino.

Med Temeniško in Savsko dolino se razprostira Mireniska dolina, ki je po svoji zgradbi in geološki strukturi že del Posavskega hribovja in pripada sinklinalnemu podolju, lti se v gričevnati pokrajini nadaljuje mimo Sevnice proti Senovem. Zna na je po zalogah premoga. Na severni strani jo obrobja visoka litijska antiklinala, na južni strani pa antiklinalni svod Krškega hribovja. Dolina Save je iznad Sevnice vrezana v litijsko antiklinalo, nato preide v terciarno senovsko-sevniško kadunjo, izpod Sevnice proti Krškemu pa je epigenetsko vrezana v triadne kamenine. Porečje zgornje Mirne je upravno del občine Trebnje, ki vključuje tudi srednji del Temeniškega podolja. Pomembno prometno razpotje na sotočju Save, Mirne in Sevnice je del občine Sevnica, ki obsega spodnji del Mirenske doline, del doline Save in terciarno gričevje severno od nje. Vzhodni del senovske sinklinala pa predstavlja osrednji del občine Senovo.

Južni del okraja zavzema Bela Krajina, ki jo Kočevsko višavje in Gorjanci ločijo od Novo-